

NOTE LEXICALE ȘI ETIMOLOGICE DIN TERMINOLOGIA VITICOLĂ ȘI POMICOLĂ

DE

ION NUȚĂ

Aceste note completează informația existentă în DLR, tomul IX (litera R) și tomul XI, partea 1 (litera Ș). Ele formulează definiții, propun câteva etimologii, discută sensuri, variante și cuvinte neatestatate, preluate din bibliografia *Dicționarului*.

Rade vb. III. Tranz. În expresia *a rade vițelor barba* = „a da pământul de la piciorul trupinei“ și *a tăia firele rădăcinii viței de vie pînă la trunchi*: ÎNV. VIN., 30.

Râmbur s.n. În sintagma *mere rambur de iarnă* = varietate de mere rotunde, de culoare gălbuie: BORZA, D., 106. Vezi și: *mere rambure* (BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 10), *rambur-renele* (*ibidem*, 12). Din fr. *rambour* „varietate de mere“.

Ramburél s.n. În sintagma *mere ramburele* = *rambur*: BORZA, D., 106; *ramburele*: BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 11: *rambur* + *él*.

Rară s.f. și adj. (Varietate de struguri) cu boabele de mărime mijlocie, rare, rotunde, de culoare neagră, uneori albă-gălbuie; p. gener., nume dat tuturor varietăților de struguri care au boabele rare. S.f. este atestat și în H/VI, 171^r. Urmat de determinări, *rară neagră*, e înțilnită în ENC. AGR., IV, 685, și BORZA, D., 182. Forma adjectivală, *poamă rară*, apare în COLUMNA, III (1882), 231, și în CONV. LIT., XXIII (1889—1890), 969.

Rasoără s.f. Varietate de struguri cu boabele mari, alungite, de culoare roșiatică sau galbenă-verzuie: H/XII, 268^v. Pentru etimologie, cf. *răsură* „măceș“, *răsare* și *răsoare* din compusul *răsarea-soarelui* „floarea soarelui“.

Ravac (2) s.n. Este atestat și în: I. IONESCU, P., 252; COLUMNA, V (1874), 4, 92; H/I, 56^r; H/III, 306^r; H/VIII₁, 349^v; DAMÉ, T., 52; ENC. AGR., V, 138. În TRIBUNA, VI (1889), nr. 121, p. 483, apare urmat de determinări: *ravac de Rust* și *ravac de Ménes*. La B. P. Hasdeu se înțilnește varianta *rāvác* (H/III, 424^r: H/XV, 66^v) și sintagma *vin ravác* (H/VIII₂, 141^v: „cel mai bun dintre toate vinurile“; H/X, 129^v).

Raz s.n. În H/IV, 246^v, cuvîntul este atestat și cu sensul de *unealtă cu ajutorul căreia se face „scobituri în pământ la punerea butașilor“*.

Razachie s.f. Forma de bază este atestată și în: I. IONESCU, P., 264; H/I, 119^v, 342^v, 414^v; H/IV, 26^r, 104^v, 268^r: H/V, 97^v, 287^v, 302^v,

380^v, 433^v, 441^v; H/VII, 26^v, 75^v. 147^v, 257^r: H/IX, 471^v, 508^v; H/XI, 16^r, 26^r, 84^v, 165^v, 191^v, 267^v, 349^v; H/XIV, 21^r, 29^r, 93^r, 103^r, 150^v, 159^v; DA, I, partea a II-a, 595; ȘEZ., XV (1915), 141; PANȚU, PL., 245, 339; BIANU, D.S., 711; PASCU, S., 223; SIMIONESCU, FL., 340; ENC. AGR., V, 138; DL, III, 658: LRT², 14, 46; DM: BORZA, D., 182; C. GIURESCU, P. O., 96; M. D. ENC., 780; DEX. La fel, *rezichie*, și în PANȚU, PL. 246.

DLR nu înregistrează unele variante care apar în lucrări ce figurează în bibliografia dicționarului: *rasachie* (BARONZI, L., 94; LM; COLUMNNA, III, 1882, 386: H/VI, 235^v; CONV. LIT., XXIII, 1889—1890, 972, 1062), *radafie* (H/XI, 362^v), *razahie* (H/IV, 152^v; H/XII, 268^v), *răzichie* (PANȚU, PL., 246). De asemenea, *rezachie*, deși citat, nu are nici o trimitere, cu toate că el apare în: ȘIO, II₁, 300; TDRG: SCRIBAN, D.

Tot în această ordine de idei, facem observația că DLR nu consemnează nici o situație în care substantivul în discuție este urmat de determinări, formează derivate sau capătă o valoare adjectivală.

1. Urmat de determinări: *razachie albă* (I. IONESCU, P., 264; H/IV, 83^r; H/VII, 369^r; H/XIV, 21^r, 395^v; LTR², 14, 46; DER, IV, 44; C. GIURESCU, P.O., 95; M. D. ENC., 780), *razachie neagră* (H/VII, 369^v), *razachie roșie* (I. IONESCU, P., 264; H/VII, 369^r; AN. DOBR., XIX, 1938, III; LTR², 14, 46; DER, IV, 44; C. GIURESCU, P.O., 95; M.D. ENC., 780).

2. Derivate: *rasachioără* și *rasachiută* (LM).

3. Adj.: *păamă razachie* (H/III, 208^r; H/XIII, 64^r, 228^r), *strugure razachiu* (SCRIBAN, D.), *struguri razachie* (H/XIII, 284^v).

Forma masculină atestată de SCRIBAN, D., precum și faptul că lucrările de viticultură și ampelografie citează frecvent substantivul de genul masculin, iar în graiurile populare actuale, mai ales în Oltenia și Muntenia, *razachiu*, *răzăchiu* și *rezichiu* se întîlnesc destul de des, întăresc ideea că în DLR cuvîntul-titlu ar fi trebuit să fie *razachiu*, -ie s.m. și f., adj.

Răducănești adj. pl. În sintagma *mere răducănești*, și la PANȚU, PL., 168.

Răpănos adj. Apare și în sintagma *mere răpănoase*: BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 14; BORZA, D., 106.

Răsad s.n. În sintagme care denumesc o varietate de păr și fructele produse de acesta: *păr pe răsad* (ALR I/876/394: „un copăcel sălbatic [pe care] l-am retezat și hultuit cu mlăzi bune), *pere pe răsad* (*ibidem*).

Răsculeasă s.f. Apare atestat și în: H/XI, 246^r; H/XIV, 199^v. În H/XIV, 186^r, s.f. este urmat de determinări: *răsculeasă albă*: „strugure foarte mare, cam acru; dă vin mult, dar nu bun“. Pentru etimologie, vezi n. pers. *Rașcu(l)*, *Roșcu(l)* + suf. -easă, cu înțelesul inițial de „struguri din sau cultivați în via lui *Rașcu(l)*“; vezi și *Lascu(l)* + suf. -easă, prin transformarea lateralei alveolare în vibrantă.

În BORZA, D., 182, apare s.f. *risculească*, o variantă a lui *rosculească* (cuvînt atestat în lucrări de ampelografie și viticultură începînd cu anul 1900) sau *răsculească*, forme răspîndite astăzi în Olt și Teleorman; ar putea proveni și de la *răsculeasă*, prin schimbare de sufix.

Răsufla vb. I. Intrans. În expresia: *a răsufla via* = a curăța via „de dudău“: I. IONESCU, M., 371.

Rășchirată s.f. Varietate de struguri cu ciorchinele ramificat, cu boabele de mărime mijlocie, puțin alungite, rare, de culoare neagră : BORZA, D., 182.

Regal adj. În sintagma *mere regale* (cu *coada scurtă*) = *mere regești* : BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 15; *măr regal de Jersey* : *ibidem*, 7.

Regese adj. În sintagma *mere regești* = varietate de mere mari, rotunde, de culoare rozie : BORZA, D., 106.

Regină s.f. Varietate de pere specifică Transilvaniei, mari, lunguiețe, de culoare rozie : BORZA, D., 141. Vezi și *regina Sofia* „varietate de mere“ : BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 7.

Renet s.n. La pl., în sintagme și eliptic : *mere renele* (și în : ȘEZ., XV, 70; DM; BORZA, D., 106, care dă și variantele *rănete*, *rinele*, *ranete*, pl. *raneturi* și situații în care substantivul este urmat de determinări : *ranete de Canada*, *ranete Carmelit*), *mere ranete* (DR, I, 360), *renele* (și în : BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 12—15; SIMIONESCU, FL., 335), *ranete* (și în : BULET. GRĂD. BOT., I, nr. 3, 76, 79). În BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, p. 12, 14 și 15, pl. *renete* este urmat și de determinările *ananas*, *aurii*, *busuiocesti*, *cenușii de Canada*, *de ceară*, *nobile franceze*, *roșii* și *ruginii*, la care se adaugă multe altele, indicind localitatea de origine, care nu au încă o circulație la nivel popular (p. 12—15).

Renglotă s.f. Atestat și în sintagma *ringlote brumării* (SIMIONESCU, FL, 337).

Repicată s.f. Varietate de struguri cu boabele mărunte, rare, alungite, de culoare albă-verzuie. Este atestat în H/IX, 446^v, la Priboieni — Argeș. Pentru etimologie, vezi *repica* „a răsădi“, *repicat*, *vie repicată* „vie răsădită“. Inițial, a circulat, probabil, cu sensul de „struguri produși de o vie repicată“.

Rețezătură s.f. În sintagma *rețezătură tufoasă* = rețezarea, tăierea viței de vie „de la butuc“ : LITINSCHI, M., 98.

Rüdesheim s.n. Varietate de vin, la FILIPESCU, D., II, 27. Din germ. *Rüdesheim*, numele unui oraș din R.F. Germania, situat pe Rin, cu vii care produc un vin renumit.

Riolă vb. I. Tranz. A curăța locul plantat cu vie, a-l săpa adânc, a trage țărână la rădăcina butucului viței de vie. Neatestat în DLR, apare la LITINSCHI, M, 91 : a „(șanțului sau brăzda) tot locul viei“. Este o variantă a vb. *rigolá*, cf. germ. *Rigole*.

Riolát s.n. Acțiunea de a *riola* și rezultatul ei : LITINSCHI, M., 90 : „riolatul sau stărpitul, curățatul pământului, adică de-al săpa adânc, pentru a da țărână bună la rădăcina viței“. De la *riolá*.

Risling s.n. Deși DLR consideră cuvântul s.n., anchetele de pe teren arată că în graiuri el este s.m. Prima atestare se întâlnește în H/XVII, 305^v, și apoi el mai apare în : SIMIONESCU, FL., 340; ENC. AGR., V, 201; M.D. ENC.; DEX; NALR—O., IV, 262. În ALR II/6147/64 are accentul schimbat, *risling*, iar forma din DR, I, 360, este *rizling*. Alte variante se găsesc la BORZA, D., 182 (*resling*, *rizling*) și în NALR—O., IV, 262 (*răsling*, *resling*, *rezling*). Uneori a fost înregistrat urmat de determinări : *risling de Banat* (M.D. ENC.), *rizling de Rin* (*ibidem*), *risling italian* (M. D. ENC.; NALR—O., IV, 262), *risling de Banat* (BORZA, D., 182), *rizling de Rin* (*ibidem*), *rizling italian* (BORZA, D., 182; NALR—O., IV, 262), *riznic italian* (NALR—O., IV, 263). La C. GIURESCU, P.O., varianta *riesling* este urmată de determinările de *Rin* (p. 97) și *italian* (p. 97, 100).

Rîzlinger s.n. Varietate de vin obținută din strugurii numiți *risling*: H/XVII, 61^v. Din germ. *Rieslinger* „varietate de vie și vin“.

Rîios adj. La pl., în sintagma *mere rîioase* = varietate de mere rotunde, de culoare verde-gălbuie, tari, cu mici umflături pe suprafața cojii: BULET. GRĂD. BOT., I, nr. 3, 78; ALR II/6067/76; BORZA, D., 106.

Rîjlerese adj. În sintagma *pere rîjlerese*: BORZA, D., 141.

Rîpcă s.f. Cuvîntul nu este învechit din moment ce astăzi el se întîlnește în toată Moldova. Apare și în H/VIII₂, 165^v. Tot la B. P. Hasdeu este și varianta *răpcă* (H/VIII₁, 70^v).

Rîpcuire s.f. Acțiunea de a *rîp* *cu* *i*. La FILIPESCU, D., II, 48, apare varianta *răpcuire*: „se taie toți vlăstarii cei sterpi“. Este atestat și în sintagma *a doua răpcuire*: se face „cînd lemnul viei pornește a se coace...; se taie toate vlăstarele cele sterpe care au crescut peste haragi“ (*ibidem*, 49). La LITINSCHI, M., 100, este varianta *repcuire*: „se vor tăia toate ramurile crescute care sînt de prisos, însă vițele acele care au rod și care nu se cercuiesc se vor tăia de la a treia frunză, peste roadă“; vezi *rîpcu*.

Rîpcuit s.n. 1. Operația de a aduna de prin vii vițele tăiate; a strînge rîpca: H/VIII₁, 213^r, 314^r; *răpcuit*: H/VI, 113^v; H/VIII₁, 70^r; H/VIII₂, 66^v, 234^v, 240^v.

2. În H/VIII₁, 289^v, varianta *rapcuit* are sensul de „tăiatul cîrcurilor sau a părților uscate ale viței de vie“; vezi *rîpcu*.

Rîpos adj. În sintagma *mere rîpoase* = *mere răpănoase*: BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1–4, 14; BORZA, D., 106.

Rocilare adj. În sintagma *pere rocilare* = varietate de pere specifică Transilvaniei, mărunte („grăunțoase“), cu miezul tare, de culoare verde-gălbuie: BORZA, D., 141.

Rocoicene adj. În sintagma *Pere rocoicene*: BORZA, D., 106.

Româneșe, **-ească** s.f., adj. Substantivat f., denumește o varietate de struguri cu boabele mari, de culoare albă sau neagră: BORZA, D., 182. Adj., în sintagma *vișine românești* = varietate de vișine mari: PANȚU, PL. 338; GRECESCU, FL., 197.

Romostin s.m. Denumeste o varietate de struguri cu boabele mari, rotunde, apoase, acre, de culoare albă-gălbuie. Cuvîntul este format prin metateză din scr. *marăștina* „varietate de struguri albi“ (în *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jazika*) sau, datorită aceluiași fenomen, de la *marăștină* (*moroștină*, *moroștină*) „varietate de struguri“, nume provenit din același etimon scr. Forma de s.m. este atestată și de HEM, I, 755; HEM, II, 2133, iar unele variante f. mai apar și în alte lucrări, necitate de DLR, unde se dau chiar sumare definiții: *romastînă* (H/XIV, 222^r), *rămostînă* (H/IX, 121^v: „roși, albi și apătoși, moi în boabe“; H/XIV, 21^r — nu *rămoștină*, cum apare în DLR —, 173^r: „bob rotund, dă vin puțin, rămîne mai mult în *prăștină*, de unde i s-au dat numele de *ramastînă*“, 222^r), *rămoștină* (și în: H/XI, 246^r; NALR — O., IV, 263), *rîmoștină* (H/XIV, 159^v: „strugure alb, bătînd în roșu“), *romostînă* (H/V, 472^r), *romoștină* (și în: ȘEZ., XV, 1915, 140; BORZA, 182), *romostia* (H/V, 272^v). Urmat de determinări, s.f. se întîlnește la BORZA, D., 182 (*rămoștină galbenă*, *rămoștină verde*), și în H/XI, 5^r (*rămoștină galbenă*: „boabe galbene, face struguri mulți“; *rămoștină verde*: „boabele puține, mai mici și verzi, cu puțin albastru“).

Roșcat, -ă adj., s.f. Varietate de struguri = *roșu*. S.f. este atestat în H/XIV, 21^r. În H/XVIII, 4^r, 242^r apare sintagma (*vin*) *roșcat*.

Roșcă s.f. Varietate de struguri = *roșu*. Apare în BORZA, D., 182.

Roșese adj. În sintagma *prune roșești*: ALR II/6082/102.

Roșiatie adj. Varietate de struguri = *roșu*. În sintagme și eliptic, varianta *roșietic*, numai la pl.: *struguri roșietici* (H/XIV, 477^r; H/XVIII, 276^v), *roșietici* (ȘEZ., XV, 1915, 141). În H/IX, 230^r, se întâlnește sintagma *vin roșietic*.

Roșiesc adj. În sintagma *pere roșiești* = varietate de pere întâlnită în părțile Năsăudului = *pere roșii*: BORZA, D., 141.

Roșioară s.f., adj. 1. Varietate de struguri. S., cu acest sens, este și de genul m. O variantă, *roșior*, este înregistrată în NALR — O., IV, 263, și, alături de forma literară, *roșior*, se întâlnește frecvent astăzi în Oltenia. S.f. este atestat pentru prima dată în JIPEȘCU, O. 53, iar, mai târziu, și în: H/V, 81^r, 121^v, 208^r; H/XIV, 199^v, 444^r; ENC. AGR., I, 493; LTR², 3, 82; BORZA, D. 182; M.D. ENC., 819; DM; DEX; NALR — O. IV, 262—263 (aici apare și varianta *roșioară*). Pentru etimologie, substantivul trebuie apropiat de *roșioară* „nume de plantă“ și, doar în rare cazuri, poate fi acceptată etimologia *roșiu*² + suf. -i^{or}, pentru că acești struguri nu se caracterizează doar prin culoarea roșie a boabelor. Dovadă stau o serie de compuse, atestate în lucrări de specialitate, de tipul: *roșioară-rară*, *roșioară-roșie*, *roșioară-roză*, *roșioară-verde*, *roșioară-vînătă*.

2. În sintagme care denumesc varietăți de pomi și fructele produse de aceștia: *măr roșior* (BORZA, D., 106), *meri roșiori* (H/XVI, 258^v), *prun roșior* (și în H/XI, 26^r), *mere roșioare* (și în: BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 10; BORZA, D., 106; vezi și *rușioare*), *mere rușioare* (BULET. GRĂD. BOT., I, nr. 3, 77, 79), *pere roșioare* (și în: H/XVII, 226^r; RĂDULESCU, M.N., 97; BORZA, D., 141; DEX), *prune roșioare* (și în: BORZA, D., 138; DM; DEX).

3. În sintagma *vin roșior*: SCRIBAN, D.

Roșiuț, -ă adj. În sintagme, la pl., denumind varietăți de fructe de culoare roșie: *mere roșiuțe* (BORZA, D., 106), *pere roșiuțe* (BORZA, D., 141), *prune roșiuțe* (și în BORZA, D., 138).

Roșu, -ie a. Varietate de struguri. Atestările date de DLR sînt insuficiente și încercăm aici să completăm aceste lacune:

1. S.m. și f.: *roșu* (și în H/VII, 313^v), *roșie* (și în: H/III, 385^v; H/VIII, 119^v, 141^v, 187^r; H/XI, 16^r, 165^v; H/XIV, 150^v; H/XV, 15^r, 328^v, 335^v, 359^v; BORZA, D., 182; NALR — O., IV, 262; în H/XI, 5^r, apare forma articulată *roșia*: „deasă la boabe și vița plină de cărcei“), *roșă* (H/III, 143^r, 305^v; H/XVI, 103^r), *roșii* (H/II, 98^v; H/IX, 135^r; H/XI, 259^r), *roși* (H/I, 19^v; H/IX, 4^r).

1.1. În compuse: *roșie-slabă* = varietate de struguri cu boabele mărunte, alungite, de culoare roșie: ȘEZ., XV, 1915, 141; BORZA, D., 182.

2. Adj.: *poamă roșie* (I. IONESCU, C., 193, 195; H/III, 359^v; H/XIV, 415^v; H/XV, 142^v; DDRF; ENC. AGR., III, 771; BORZA, D., 182), *poamă roșă* (FILIPESCU, D., II, 52, 78; LITINSCHI, M., 93; H/XIV, 348^v), *strugure de poamă roșie* (H/XV, 110^v), *struguri roșii* (INV. VIN., 62; BREZOIANU, A., 599; LM, *Glosar*; H/VII, 75^r; H/XIV, 21^v, 64^v;

H/XVIII, 70^v, 267^r), *struguri roși* (I. IONESCU, M., 371; H/V, 429^r; H/IX, 17^v; H/XI, 246^r).

2.1. În compuse: *poamă roșie-plesnitoare* = care are boabele mari de culoare roșie, care plesnesc la ploaie: LITINSCHI, M., 93.

b. Nici atestările pentru (*vin*) *roșu* nu sînt suficiente și reprezentative. Cităm, în continuare, pe cele mai importante: *vin roșu* (și în: ÎNV. VIN., 51; I. IONESCU, C., 197; MANOLACHE DRĂGHICI, R., 297; BREZOIANU, A., 598, 599; DRĂGHICI, D., 222; I. IONESCU, P., 253; PAMFILE, B., 16, 38; DA — vezi *alb* —; VICIU, COL., 186; PAMFILE, CR., 17; PAMFILE, ST., 39—40; GOROVEI, CR., 12; BIANU, D.S., 795; CADE; IZV., XVII, 1938, nr. 6, 227; SIMIONESCU, FL., 340; ENC. AGR., V, 107, 844; în H/I—XVIII apare de 178 de ori), *vin roș* (LITINSCHI, M., 13; JIPESCU, O., 53; ȘEZ., I, nr. 4, 128; PAMFILE S.T., 60; GOROVEI CR., 12; SCRIBAN, D., 1038; în H/I—XVIII apare de 144 de ori), *vin roșiu* (I. IONESCU, M., 371; I. IONESCU, P., 253, 355; COSTINESCU; LM; în H/I—XVIII apare de 29 de ori).

1. Urmat de determinări: *vin roșu de Buda* (TRIBUNA, VI, 1889, nr. 121, 483), *vin roșu dulcișer* (JARNIK—BÎRSEANU, D., 373^a), *vin roșu îndulcit* (*ibidem*, 243¹⁶), *vin roșu negru* (II/I, 414^v), *vin roșu virtos* (C. GIURES-CU, P.O., 109), *vin roș deschis* (H/VII, 148^r; H/XII 226^r), *vin roș închis* (*ibidem*).

2. Forme de plural: *vinuri roșii* (ÎNV. VIN., 74; FACTOR, M., 30; I. IONESCU, C., 196; HEM, I, 764; H/II, 58^r; H/III, 324^v, 448^v; H/IV, 318^r; H/V, 34^v, 313^r; H/VII, 257^r, 268^v; ENC. AGR., III, 403), *vinețe roșii* (FILIPESCU, D., II, 52), *vinuri roșe* (H/VIII₂, 135^r; H/X, 141^r; H/XIV, 416^r), *vinuri roși* (H/V, 97^v; H/VII, 75^v), *vinuri roșii închise* (H/VII, 268^v).

c. În sintagme care denumesc varietăți de pomi și fructele produse de aceștia: *măr roș* (H/XVI, 328^r), *măr roșu* (H/XI, 325^v; H/XVIII, 301^v; ȘEZ., XV, 74), *măr roșu mohorit* (BREZOIANU, A., 341), (*măr*) *roșu de Berna* (BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 10), *păr roș* (H/XI, 325^v), *perj roșu* (PAMFILE—LUPESCU, CROM., 104), *piersic roșiu* (H/XI, 325^v), *piersic roșu* (CONV. LIT., XXIII, 967), *prun roșu* (H/IX, 4^r; H/XI, 325^v), *mere roșii* (și în: H/VIII₂, 119^v, 127^v; H/XVII, 226^v; ȘEZ., XV, nr. 3, 69; BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 10; BORZA, D., 106, unde apare și cu determinările: *de Stettin* — vezi și BULET. GRĂD. BOT., XIII, 2—4, 20 —; *moldovenești*, *geogești*, *de Geoagiu* — vezi și BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 17 —, *de Danzig*), *mere roșii rotunde* (PĂCALĂ, M. R., 279), *mere roșii de Bosanci* (BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 10), *pere roșii* = varietate de pere mărunte, puțin alungite, roșii, care au coada lungă (și în ENC. AGR. IV, 449), *piersică roșie* (BREZOIANU, A., 325; BRANDZA, FL., 68; PANȚU, PL., 221), *prune roșii* = varietate de prune mărunte, rotunde, timpurii, de culoare roșie (și în: I. IONESCU, M., 402; H/VIII₁, 119^v; 127^v; PANȚU, PL., 238; CADE; BIANU, D.S., 610; BORZA, D., 138), *vișine roșii* (ENC. AGR., V, 862).

d. În sintagma *rachiu roșu* (H/XV, 280^v; PAMFILE—LUPESCU, CROM., 217) denumește o varietate de țuică preparată de țuică și flori de trandafiri, folosită, mai ales, la nunți.

Roșuț adj. În sintagma *prune roșufe* = *prune roșii*: BORZA, D., 138.

Rotat adj. Sintagma *mere rotate* apare și în: BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 13; BORZA, D., 106. În ȘEZ, XV, nr. 3, 72, se întâlnește *măr rotal*.

Rotii adj. În sintagma *pere rotii* = varietate de pere „lătărețe și la coadă și la partea cealaltă“, mari, de culoare galbenă-verzuie. Este atestat de M. Pompiliu, în CONV. LIT., XX, 12, 1016. Din *roată*; cf. și PASCU, SUF., 200.

Rotilat adj. În sintagme care denumesc varietăți de fructe: *mere rotilate* (și în: BULET. GRĂD. BOT., I, nr. 3, 79; XIII, 1—4, 11 — *rotilate* —; BORZA, D., 106), *pere rotilate* (BORZA, D., 141). Următ de determinări, *mere rotilate rotunde*, este atestat în ȘEZ., XV, 70, și în BULET. GRĂD. BOT., I, nr. 3, 79. Varianta *rutilat*, neatestată de DLR, se întâlnește tot în sintagme: *măr rutilat* (ANON. CAR.; CL, III, 1958, 202), *mere rutilate* (BORZA, D., 106).

Rotoghele adj. În sintagma *mere rotoghele* = varietate de mere mărunte, rotunde, de culoare verde-gălbuie. Apare și la BORZA, D., 106.

Rotund, -ă adj. În sintagme care denumesc varietăți de fructe: *mere rotunde* (BORZA, D., 106), *pere rotunde* (H/XVII, 226^r; ENC. AGR., IV, 449), *prune rotunde* (PANTU, PL., 118, 238; GRECESCU, FL., 195). La BARONZI, L., 93, apare în compuse sau urmaț de un determinant compus: *pere rotunde-mustoase*, *rotunde-verzi*, *rotunde-verzi-mărunte*, *rotunde-verzi-pietroase*, *rotunde-verzi-untoase*. Tot aici se întâlnește sintagma *mere rotunde cafenie*.

Rotunjor adj. În sintagme: *mere rotunjoare* (și în BORZA, D., 106; vezi și *mere rotunjoare de vară*), *nuci rotunjoare* (ENC. AGR., IV, 106).

Roz, -ă adj. În BORZA, D., 106, apare în sintagme urmate de determinări, care denumesc varietăți de mere: *mere roz de Barna* și *mere roz de Virginia* = varietate de mere mari, rotunde, de culoare rozie. Tot la BORZA, D., 182, este atestată varietatea de struguri *roză de Miniș* = cu boabele mari, rare, de culoare trandafirie.

Rozinchină s.f. Este atestat, cu sensul de „viță sălbatică“, de G. Crăiniceanu, în CONV. LIT., XXIII (1889—1890), 972: *rozinchină*.

Roziu adj. Se întâlnește în sintagmele: *strugure rozii* (H/XVIII, 291^r), *agude rozii* (H/VIII₁, 119, 127^r).

Rozmarin adj. În sintagma *mere rozmarin* = varietate de mere de mărime mijlocie, oval-alungite, de culoare galbenă, ca paiul: BORZA, D., 106 (vezi aici și *mere rozmaline*).

Roznăvănese adj. În sintagma *vin roznăvănesc* = vin făcut din struguri de *grasă*: H/VIII₁, 71^r; Bădeni—Iasi: „din via Rosnovanului“. Provine de la numele de persoană *Rosnovan*, fost proprietar de vie la Cotnari, + suf. -*ésc*

Ruginit, -ă s.m. și f., adj. Varietate de struguri care are boabele de mărime mijlocie, de culoare galbenă-roșiatică. S.m. este atestat pentru prima dată în JIPESCU, O., 53, apoi și în HEM, I, 755. În BORZA, D., 182, apare s.f. *ruginită*. Tot în BORZA, D. se întâlnesc sintagmele *mere ruginite* (p. 106) și *pere ruginite* (p. 141).

Ruginoasă s.f., adj. Varietate de struguri = *ruginit*: și în H/IX, 230^r. Sintagma *pere ruginoase* = *pere ruginite* este atestată la BORZA, D., 141.

Rujă s.f. Varietate de struguri cu boabele mărunte, rare, de culoare neagră sau roză, mai rar, albă. Sintagma *rujă albă*, citată în DLR, nu apare în CADE și TDRG, iar în H/XVIII se întâlnesc variantele *rugea* (H/XVIII, 70^r) și *ruje* (H/XVIII, 291^r; vezi și BORZA, D., 182; forma este o variantă de sg. și nu pl. substantivului). Etimologia propusă de DLR, bg. *pyka*, scr. *ruža* „trandafir“, în cazul de față, este inexactă. Cuvântul provine din scr. *ruža* „varietate de struguri albi“ (în *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, XIII, 350).

Rujiță s.f. Varietate de struguri cu boabele rare, rotunde, de culoare albă roșiatică, asemănătoare cu *bacatorul*. Cuvântul nu apare cu acest sens în DLR. Este atestat la BORZA, D., 182. Aici apare și varianta *rușiță* (vezi și *rușiță roșie*); în ENC. AGR., I, 385, *rujiță*. Cuvântul cu acest sens are la bază scr. *ružica* „varietate de struguri“ (în *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, XIII, 355; vezi și F. Iveković, Ivan Broz, *Rječnik hrvatskoga jezika*, II, 363).

Rulândă s.f. Atestat în BORZA, D., 182 și în LTR^a, 12, 409, cuvântul denumește o varietate de struguri cu boabele dese, bătute pe ciorchine, sferice, zemoase, de culoare cenușie. Provine din germ. *Ruländer* „varietate de struguri“.

Rumen, -ă adj. În sintagma *prune rumene* = varietate de prune mărunte, rotunde, zemoase, de culoare roșiatică: BIANU, D.S., 610; PANȚU, PL., 238; GRECESCU, FL., 195; CADE.

Rupe vb. III. Tranz. A mustui: ALR SN I, h. 232/64; vezi și ALRM SN I, h. 157/64.

Rușinoasă s.f. Varietate de struguri cu boabele mărunte, de culoare albă: BORZA, D., 182. Provine din *rușine* „nume de plantă“ + suf. -oasă.

Rutenese adj. În sintagma *nuci rutenești* = varietate de nuci de mărime mijlocie, care au coaja de culoare cenușie: ENC. AGR., IV, 197. Pentru etimologie, poate fi apropiat de s.n. *ruténium* (din fr. *ruthénium*) sau de adj. *rulean*, -ă „care aparține rutenilor“.

Șaitău¹ s.n. (Tease) În H/XVIII, 276^v, este atestată și varianta *șiaiteu*.

Șampanie s.f. Cuvântul mai apare atestat în unele lucrări, de obicei, cu caracter agricol, necitate de DLR: FILIPESCU, D., II, 27; I. IONESCU, C., 199; DRĂGHICI, D, 227. Se întâlnește apoi și la B. P. Hasdeu: II/I, 234^v; H/X, 141^r; H/XIII, 35^v; H/XVI, 380^r. De asemenea, apare în sintagme care constituie, de fapt, și primele atestări ale cuvântului: *vin de șampanie* (MANOLACHE DRĂGHICI, I, 61; FACTOR, M., 5, 6), *vin de șampania* (FACTOR, M., 6, 7). În H/V, 380^v, este atestată varianta *șampan*, iar în FILIPESCU, D., II, 78, pluralul *șampanii*. În DR, II, 706, sintagma *mere de șampan*.

Șanț¹ s.n. Cu sensul de jghiab prin care se scurge mustul din tease este atestat în DAMÉ, T., 82, și PAMFILE, I.C., 222.

Șaplău s.n. Neatestat în DLR, denumește vinul „șezut mai mult timp în tescovină“: H/II, 281^r.

Șarpe s.m. În sintagma *vin șarpe*, „tare, cu gust înțepător“, apare în H/II, 116^r.

Șealfie s.n. Sticlă mai mică (de rachiu) este atestat în ȘEZ, 1929, nr. 8—10, 103.

Șelabă s.f. Pl. *șelabe*, în BORZA, D., 44, denumește o varietate de cireșe. Poate fi o variantă a lui *șelană*.

Șerbănesc adj. În sintagmele *mere șerbănești* (BORZA, D., 106) și *pere șerbănești* (*ibidem*, 141).

Șghiab s.n. (O parte a teascului) Variantă a lui *jgheab*, nu apare în DLR, deși este atestat la: IORGA, S.D., VII, 61; DAMÉ, T., 80, 82; DAMÉ, T., 56; PAMFILE, I.C., 215, 222. În H/XII, 225^v, se întâlnește pl. *șghiaburi* „linuri”.

Șiculan adj. Neatestat în DLR, apare la pl. în sintagma *mere șiculane* = varietate de mere de mărime mijlocie, care au coaja netedă, de culoare albă-gălbuie, asemănătoare cu *rețelele*: BULET. GRĂD. BOT., I, 1921, nr. 3, 79. O formă f. pl., *șiculane*, apare în aceeași revistă (an. XIII, 1—4, 22). Provine de la numele propriu *Șicula*, localitate în jud. Arad, situată pe valea Crișului Alb, locul unde a fost creată această varietate de mere; cu sensul inițial de „mere cultivate la sau aduse de la *Șicula*”.

Șiler, -ă s.m. și f. Varietate de struguri cu boabele mărunte, de culoare roșie sau albă. O variantă m. apare la BORZA, D., 182 (*șilăr*), pl. *șileri*, în H/XVIII, 3^r („mai mărunți în hoambe, de culoare roscată”), iar forma f., în H/XVIII, 4^r. Tot la B. P. Hasdeu este atestat ca nume al unei varietăți de vin: *șiler* (H/XVIII, 70^v), *șiler* (H/XVIII, 242^r), (*vin*). *de șileră* (H/XVIII, 4^r) și *alb șiler* (H/XVIII, 260^v): „gustul vinului se aseamănă cu floarea strugurelui”. Provine din germ. *Schiller*, *Schillerwein* „varietate de struguri și vin”.

Șlitău s.n. Teasc (pentru struguri); *șaitău*. Este atestat de T. Teaha, în Oaș: FD, VI (1969), 231.

Șofran adj. În sintagmele *mere șofran tomatie* și *mere șofran de vară* denumește o varietate de mere lunguiețe, de culoare albă-gălbuie: BORZA, D., 106. În BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 15, *șafraun dungit* „varietate de mere”. De la *șofran*.

Șoldănesc adj. La pl., în sintagma *nuci șoldănești* = mari, rotunde, tari la coajă: ENC. AGR., IV, 196.

Șormoni vb. IV. Tranz. A tăia (via). La ind. prez., *șormon*, este atestat la Bobilna: H/XVII, 61^v.

Șóvar adj. La BORZA, D., 106, se întâlnește, la pl., în sintagma *mere șóvare* = varietate de mere specifică Transilvaniei, de mărime mijlocie sau mare, de formă tronconică, cu piețița subțire, de culoare galbenă-aurie sau verde-gălbuie. În BULET. GRĂD. BOT., XIII, 1—4, 17—18, *mere de Șovar*. Din magh. *sóvári* [*alma*] „varietate de mere”; *mere creștești*.

Șpaliér și **șpalír** s.n., variante ale lui *spalier* (1), lipsesc din DLR. Ultima variantă este atestată la MÎNDRESCU, I. G., 87 și în PORTILE DE FIER, 244.

Șteap s.n. Este atestat de T. Teaha, în Oltenia, cu sensul de cep; coardă de viță de vie cu doi-trei ochi: FD, VIII (1973), 75.

Ștetinăr adj. În sintagma *mere ștetinăr* = varietate de mere de mărime mijlocie sau mare, sferice, ușor turtite la capete, de culoare verde-gălbuie: BORZA, D., 106. Din germ. *Stettiner* „varietate de mere”.

Știr adj. În sintagma: *pară știră* (ANON. CAR.) și *pere știre* (BORZA, D., 141) = varietate de pere de culoare albă-verzuie, acre, mărunte, rotunde, rare.

Știrică s.f. DLR înregistrează numai această formă de f. În H/V, 482^v apare *știc*, iar în GL. OLT., 109, *știrc*, ambele s.m.

Știros adj. În sintagma *vin știros* = vin de culoare neagră, alcoolic, care are gust acru : H/V, 374^v ; H/VII, 120^r ; H/IX, 121^r („vin negru, tare“). La CIAUȘANU, GL., are sensul de „vin rău“.

Ștrionfăni vb. IV. Tranz. A mustui, a zdrobi (strugurii). Este atestat în ALR SN I, h. 232/141. Din magh. *strófol* „a înșuruba“.

Ștromfănitor s.n. Mustuitor, zdrobitor : ECONOMIA, 167. În ALR SN I, h. 233/141 apare *ștrionfănitor*. Din *ștrionfăni* (din magh. *strófol*).

Șulărăse adj. La pl., în sintagma *pere șulărăști* = varietate de pere de mărime mijlocie, sălcii, de culoare verzuie. Este atestat la Brașov, în DR, II, 706.

Șum s.n. Rachieu (tare) este atestat și în H/XV, 410^r.

Șurub s.n. Șurub (la teasc) are și pl. *șurubi* : DAMÉ, T., 82 ; PAM-FILE, I.C., 222. (Deci, poate fi și s.m.)

NOTES LEXICALES ET ÉTYMOLOGIQUES SUR LA TERMINOLOGIE VITICOLE ET POMICOLE

RÉSUMÉ

Ces notes complètent les informations du DLR, tome IX (lettre R) et tome XI, 1er partie (lettre S).

Elles formulent des définitions, proposent des étymologies, discutent des sens, des variantes et des mots non-attestés (figurant toutefois dans les travaux inclus dans la bibliographie du *Dictionnaire*).

*Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor
Iași, str. Codrescu, nr. 2*